

JEDWABNE, L'ESCALADA DE L'ODI

Una ressenya de **PERE GUIXÀ**

L'11 de juliol de 2021 va fer vuitanta anys del pogrom de Jedwabne, ciutat polonesa a 170 quilòmetres de Varsòvia, d'uns 1.800 habitants, que era en mans dels nazis el 1941. Vet aquí l'arrencada d'aquest llibre d'història: rescatar la memòria d'una massacre que fins i tot temps després de la Segona Guerra Mundial va quedar silenciada.

L'autor ha entrevistat desenes de testimonis i ha investigat en arxius de tot el món. Ha identificat les víctimes i els supervivents, i ha trobat el grau d'implicació d'alguns noms en el pogrom, els descendents dels quals viuen avui a Jedwabne, a les cases i terres dels jueus assassinats.

Va ser cap a mitjan segle XVIII que els jueus van ocupar una part important del poble. Mestres i artesans, la convivència amb els catòlics era millor que en altres localitats poloneses. A finals del 1939, el poble estava en mans dels soviètics, però poc després es van retirar i el poble va quedar a càrrec de l'oficial nazi Hermann Schaper, que amb l'ajut d'uns membres catòlics del consistori va organitzar la nit del pogrom. Els nazis van instigar uns veïns contra els altres.

Més de tres-cents cinquanta jueus van ser lapidats, crucificats i després cremats vius en un graner, i les seves possessions robades. Cent més, que d'entrada van poder fugir, van ser enviats al gueto de Łomża, que acollia altres jueus supervivents dels disturbis.

El llibre progressa narrativa-ment d'una manera admirable, per mitjà de capítols en què seguim la peripècia de diversos personatges reals des del moment de l'entrada violenta al poble fins als assassinats i la supervivència d'alguns. Hi trobem també la identitat dels catòlics que van ajudar els jueus, com ara Julia Skolowska, que amaga tres noies jueves i declara després de la guerra contra els veïns més sàdics. Michal Kielzewski, que, preveient la matança, dona refugi a una mare jueva i la seva filla. Czeslaw Strzelczyk ocultarà al soterrani una amiga jueva durant uns anys.

Veiem també la història de l'àvia Aleksandra, que decideix no sols no participar en la ràtzia, sinó que fa perquè els crims no quedin impunes i explicarà què va passar. Veiem també l'exemple moral de la grangera catòlica Antosha: el risc i l'honor d'ella i la seva família són enormes, ja que fan més del que sembla que es pugui fer i salven uns quants veïns amagats en condicions infrahumanes, però vius al capdavant. Després la família serà obligada a marxar del poble, quan tot ja ha acabat, perquè la ferida encara és oberta i hi ha veïns que l'acusen de traïdoria. Els assassinats, a banda dels robatoris de propietats i negocis, van ser de tanta magnitud que garantien el silenci posterior, per mor de les víctimes sense vida i l'absència de testimonis. Però en van quedar, i la

segona part del llibre, que abasta des del 1945 fins al 2022, és la reconstrucció d'aquesta recerca de justícia. L'autor aplega tots els documents d'investigadors anteriors i els sintetitza donant-ne una versió renovada, concloent.

El llibre, que usa tècniques narratives, però que no perd mai de vista l'objectivitat de l'historiador, esdevé un exercici moral. I quina conclusió en traiem, de tot plegat? L'autor deixa que la inferim, i no és difícil fer-ho. Podem pensar en algun moment de *Shoah* (1985), de Claude Lanzmann, quan es dona veu a veïns polonesos propers als camps de concentració, els quals es fan l'orni d'una manera més enigmàtica que cruel, en ser entrevistats pel documentalista. O pensem simplement en el pròleg de *Si això és un home* (1947) de Primo Levi, un pròleg en què el torinès ens diu que hem de ser curosos amb la més mínima mostra d'aversion cap al pròisme, ja que aquest odi, si s'estructura, si s'escala, si culmina, pot desembocar en el *lager* o el *gulag*.

Si la Segona Guerra Mundial i l'Holocaust és el fet axial del segle XX, amb múltiples tornaveus que ens expliquen també el passat de les civilitzacions, no és gens insòlit que l'autor hagi subtitulat aquest llibre *Una història universal*. **David Serrano Blanquer**. *Jedwabne. Una història universal*. Base, Barcelona, 2023.